

melhetjük a hazai góth-stylü műemlékek czimü jeles könyv kiadását, 7 építési emlékeknek, jelesen templomnak jó karban tartására tett munkálatokat. Hunyadvára helyreállítása a sok tervezgetés és pénzhiány miatt az eredeti tervszerénti nagy mérvben nem történt ugyan meg, de az idő rombolása ellen már biztosítva van.

A képzőművészetekről szóló része a jelentésnek hasonlóan mutat fel örvendetes jelenségeket.

Nagy megnyugvást nyujthat az országnak a jelen terjedelmes és részletes jelentés az iránt, hogy köznevelésünk és művelődési eszközeink és intézeteink kellő számban meg vannak, még csak a humánus intézetek, vak- és siketnéma-intézetek gyarapítása lenne véleményünk szerint szükséges. Azon óhajtással zárjuk be ismertetésünket: bárcsak a felmutatott kerethez beltartalma is méltó legyen.

KOVÁCSI ANTAL.

EGYHAZI SZEMLE.

„Mindenütt jó, de legjobb otthon.“ Azt tartja a közmondás. Kezdjük hát mi is az új évfolyamban szemlénket itthon, hazánkban. Nem mintha itt mindenek ékesen és jó rendben lennének, hanem ha szüntelen csak a külfölddel foglalkozunk, könnyen úgy járhatunk, mint az a csillagász, a ki folytonosan a távol égboltozat ragyogó csillagait vizsgálva, a lábai előtt levő árokba esett.

A múlt évben életbe léptetett büntető törvénykönyvben több czikkely van, a melyek egyenesen a lelkészeket érdeklik. Ezeket a „Ker. Magvető“ múlt évi 5-dik füzete is közölte. Ezek közül az 1879-ik évi XL-ik t. cz. 53. §-e akkora port vert fel, hogy ember legyen, a ki már most azon el tud igazodni. Nincs lap az országban, a mely hozzá ne szólott volna, magyarázva azt így is, úgy is. Kötelességünknek ismerjük azért mi is hozzá szólani. A szóban levő §. ez: „A ki életkorának tizennyolczadik évét még be nem töltött kiskoru egyént az 1868. LIII. t. cz. rendelkezése ellenére más vallásfelekezetbe fölvesz: két hónapig terjedhető elzárással és háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.“

E törvényczikk értelmében a soproni kir. járásbiróság által, az ottani plebános, illetve ennek segédlelkésze ellen, mivel ez amannak utasítása szerint egy evang. vallásu apának r. kath. vallásu nejétől született figyermekét megkeresztelte és a megtörtént keresztelést a soproni r. kath. plebános által vezetett anyakönyvbe bevezette, a soproni kir. járásbiróság előtt panasz emeltetvén: vádlottak bünperbe idéztettek és miután az

ellenök emelt vádat valónak ismerték, a kir. járásbiróság által az 53 §. ellen elkövetett kihágásban vétkeseknek mondatk ki és egyenként 50 frt pénzbírságra ítéltettek. Egyidejűleg az is kimondatott a birói ítéletben, hogy a megkeresztelt gyermek az evang. anyakönyvbe bevezetendő s ennek eszközése végett Sopron sz. kir. városa megkerestetik. Az elmarasztalt lelkészek azonban az ítéletet egész terjedelmében, a kir. ügyész pedig a büntetésre vonatkozólag felebbezván, a budapesti kir. ítélő tábla büntető tanácsa az első bíróság ítéletének megváltoztatásával vádlottakat a vád és annak következményei terhe alól fölmentette és az anyakönyv kiigazítására vonatkozó rendelkezést hatályon kívül helyezte, fölmentő ítéletét azzal indokolván, hogy 1-ör a keresztség által a megkeresztelt nem egyik vagy másik felekezetnek, hanem a nagy keresztyénység egyetemének válik tagjává; 2-or a megkereszteltnek anyakönyvbe vezetése nem határozza meg annak vallásfelekezetét, mert az anyakönyv nem csupán vallásfelekezeti rendeltetés szempontjából, hanem első sorban állami átruházott hatáskörben vezetetik a születés ténye és ideje igazolása s azután arról, hogy megkereszteltetett az új szülött; az 1868. évi LIII. t. cz. pedig semmi kételyt sem hagy fenn az iránt, hogy csupán az apa vallása határozza meg fia vallását, arra bármiféle külsőség vagy ceremonia sem bir befolyással, s így a róm. kath. plébános által megkeresztelt fiu evangélikusnak marad, ha a keresztelés folytán a róm. kath. egyház anyakönyvébe lett is bevezetve. „Önként értetik“ — így zárja be a budapesti kir. ítélő tábla a maga fölmentő ítéletének indokolását — „hogy ha az ág. hitvallásu lelkész az anyakönyvi kivonatot hivei nyilvántartása czéljából a kath. plébániától kikérné, az neki haladék nélkül kiadandó.“

Ez a tényállás. Már most kérdjük: mi értelme van ennek a meghurczolt 53. §-nek? Hiszen ha áll a budapesti kir. tábla ítéletének indokolása, mely szerint az 1868. évi LIII. t. cz., — melynek 12 §-e szerint: „A vegyes házasságokból származó gyermekek közül a fiak atyjoknak s a leányok anyjoknak vallását követik“ — semmi kételyt sem hagy fenn az iránt, hogy a gyermekek vallását csupán a szülők vallása határozza meg s ezzel szemben semminemű külsőség vagy ceremonia sem bir befolyással: akkor a büntető törvénykönyvben egy oly bűnre van büntetés szabva, melyet elkövetni teljességgel nem is lehet.

Mi megengedjük azt, hogy a keresztelés dogmailag nem jelenti a gyermeknek valamely specialis egyházba lett föl vételét, de a gyakorlatban s az életben a dolog mégis csak úgy áll, hogy a hol valakit megkeresztelnek s anyakönyvveznek, csak oda számítják biz azt. Legalább eddig a keresztlevel szolgált a vallásfelekezetiség meghatározása okmányúl s a kinek keresztlevelén egy plébánia pecsétje volt, az katolikus számba is vétetett. Ezért midőn szükségből valamelyik egyház lelké-

sze a másik egyház lelkésze helyett keresztelt, ha nem akarta egyuttal a megkereszteltre a kezét is rátenni, anyakönyvezés végett átírta az illetékes lelkészi hivatalnak. De a soproni esetben a szükség sem forgott fenn, miután helyt evang. lelkész is van s így az illetéktelen keresztelés által, a mellett hogy a törvény megsértetett, az evang. lelkész is megkárosított az őt illető stola jövedelemben. Mindez nyilván mutatja, hogy a római egyház keresztelése alatt a katholizálás intentiója lap-pang, a mit egyébaránt ők magok sem titkolnak, hiszen mihelyt megnyerték a királyi táblán a pert, azonnal megfordították a köpenyegét s míg a soproni plebános a járás bíróság előtt tartott védbeszédében ugyancsak hangsúlyozta, hogy a keresztelésnek nincs vallásfelekezeti jellege, mert az által a megkeresztelt csak a kereszténység nagy egyetemébe vétetik fel, a királyi tábla felmentő ítélete után a „Magyar Állam“ czimű lap egymásután hozta a cikkeket, a melyek a kir. tábla indoklását határozottan kifogásolták, azt állítván, hogy de bizony az általok megkeresztelt nem csak keresztény, hanem egyszerűsmind róm. katolikus is.

Ha terünk engedné, sokat irhatnánk még e tárgyról, mert annyi bizonyos, hogy hazánkban közelebbről nem merült fel vallásügyi kérdés, mely annyira izgatottságba hozta volna a kedélyeket, mint ez s a melynek következményei beláthatlanabbak lennének, mint ennek. Örökös gyúanyag maradhat ez a vallásfelekezetek közötti béke s egyetértés megzavarására; mert a kir. tábla felmentő ítélete fölnyitotta a sorompókat a lelkészek előtt az emberhalászatra, a melyet ugyan maga Krisztus rendelt, de bizonyára, nem ebben az értelemben. Ma-holnap megérhetjük, hogy a római egyház a nyert jognál fogva nem csak hogy elkereszteli a protestáns szülők gyermekeit, hanem azokat megbérmálja, összeesketi és eltemeti. De ezekről nem kívánunk most szólni. Majd, ha mint tények szemle tárgyát fogják képezni; ha a törvényhozás nem igyekszik szabatos és világos törvények által elejét venni ez uton bekövetkezhető visszaéléseknek — a mit különben teljes bizalommal remélünk és azt sürgetni az egyetemes protestantismus közérdekének tartjuk — akkor lesz szomorú alkalmunk azokat is följegyezni. A megexegetált törvény ominosus „fö l v e s z“ szavával sem bajlódunk. Pedig amaz állítással szemben, hogy a gyermek keresztelés előtt még egy valláson sem levén, azt a kereszteléssel más vallásba fölvenni nem is lehet, következőleg a soproni plebános nem követett el törvénytelen cselekedetet, azt mondhatnók, hogy ha valahová, csakis ide talál a „fö l v e s z“ szó, mert tulajdonképen csak a gyermeket lehet fölvenni valamely egyházba, másokat átvenni szoktunk; vagy azt mondhatnók, hogy ha az a gyermek már születésekor más vallású volt: mi jögon keresztelte meg a róm. kath. plebános más egyház szülöttét? A kir. tábla azon indokolásához is lehetne

egy pár szavunk, hogy az anyakönyvek nem csupán vallásfelekezeti rendeltetés szempontjából, hanem első sorban állami átruházott hatáskörben vezetettek. Megkérdehnők, hogy ugyan mikor vezette nálunk az állam az anyakönyveket s mikor ruházta azoknak vezetését az egyházakra? És ha átruházta, honnan, kitől veszik az anyakönyv vezető lelkészek ezért a díjt? Igaz, hogy e könyveket az állam is felhasználja a maga céljaira, de azért azok mind e mai napig nálunk tisztán vallásfelekezeti jelleggel bírnak s épen ez a hamis okoskodás, hogy a kit a megkeresztelés folytán a róm. kath. plebános a maga anyakönyvébe beír, az azért mégis csak evangélikus vagy református marad. Minő zavarok származnak majd ebből. Hogy lehet így az egyházaknak saját hiveit nyilvántartani? Mind ezekről most nem szólnunk. Ez uttal csak a lelkiismeret szabadságára nézve kívánunk egy kis megjegyzést tenni, melyet e tárgygyal kapcsolatban a római egyház annyira védelmébe vett, hogy szinte aggodalom fog el, hogy vajjon korunk felvilágosultsága nem tette-e katolikus atyánkfiaiánál nagyobb hódítást a lelkiismeret szabadságát illetőleg, mint nálunk, kik egykor annak épen a római egyházzal szemben mátyrjai voltunk? ha vajjon nem cseréltünk-e egymással öntudatlanul szerepet. Mindjárt meglátjuk.

A soproni eset folytán katolikus részről lépten-nyomon a lelkiismeret szabadságára hivatkoztak. Azt mondják, hogy megtiltani a szülőknek gyermekeik vallása, illetőleg azoknak keresztelése fölül tetszésök szerint rendelkezni, az ő lelkiismeretök szabadságának legkiméletlenebb megsértése lenne. Milyen szépen hangzanak ez a tétel, ha egyéb volna egy hangzatos frázisnál, ha nem tudnók, hogy min alapszik ez a vitatott lelkiismeret-szabadság? Azokon a reversálisokon t. i. a melyeket a róm. egyház az ifju házasulandóktól szép szóval vagy kényszergetéssel kicsikar s a melyeket ezek az után, mind a mellett, hogy a törvény azoknak jogerőt nem tulajdonít, elég becsületesek megtartani. Ezeket nyugszik a róm. katolikusok által védett lelkiismeret szabadság; mert azt csakugyan nehezen lehet felfogni, hogy egy szülő ne ahoz a valláshoz ragaszkodjék, a melyet ő maga követ s következőleg gyermekét is ne abban a vallásban kíváná fölnevelni; ha pedig inkább ragaszkodik valamely más valláshoz, szabadságában áll, hogy arra maga átlépjön s aztán gyermekét is ott kereszteltesse. Ily eljárással tiszteletre méltóbb jelét adja bárki lelkiismeret szabadságának, mintha kijátszódja a törvényt, mely azt tartja, hogy a fiuk atyjuk és a leányok anyjuk vallását követik.

Senki nálunknál jobban nem tisztelheti a lelkiismeret szabadságot. Részünkről mindig fájdalommal gondolunk a hitüldözésekre, melyek oly szomorú emlékeket hagytak hátra maguk után az egyháztörténelemben s annyira meghomályosították egykor a keresztény vallás fényét is. Nincs is okunk eze-

kért pirulni. De másfelől a lelkiismeret szabadságát oly tisztán egyéni jognak tartjuk, a mely nem terjedhet odáig, hogy lelkiismeretünk szabadságából kifolyólag a mások hite és vallása felett is rendelkezessünk. Így értelmezve a lelkiismeret-szabadságot, az a legnehezebben eltűrhető zsarnokság lenne. Igaz, hogy a gyermekek egyénileg még nem gyakorolhatván a jogot, míg annak élvezetébe juthatnak, valakinek másnak kell azt rájuk nézve gyakorolni, vagyis másoknak kell ideiglenesen vallásukat meghatározni. Am legyen, adjuk át e jogot a szülőknek, mint a katolikusok vitatják: mi megnyugszunk benne, de a míg a törvény — szerintünk igen helyesen, mert ez által főleg a reversálisokkal kapcsolatban felyesülhető sok kellemetlenségnek útja van állva — a gyermekek vallását a szülők neme szerint határozza meg: kívánjuk, hogy az meg is tartassék s kijátszására sophismákkal ne nyitassék tér. Lám, a törvény nem engedi meg a szülőnek, hogy gyermekét földi vagyónából, teszem, kitestálja: hát hitöröksége nem érdemli-e meg ugyanezt a figyelmet? Avagy midőn a szülő gyermekét vallásáról elkeresztelteti, nem annyi-e, mintha hitörökségéből kitagadná? Bizony, szerencse, hogy fársángban történt ez a nagy hadjárat a lelkiismeret szabadsága érdekében a soproni keresztelést védők részéről, mert az ember még azt hinné, hogy komolyan vették a dolgot; de így sajnosan kell tapasztalnunk, hogy e kérdésben is csak amaz elv nyert alkalmazást: a czél szentesíti az eszközöket; sajnosan kell látnunk, hogy a római egyház a lelkiismeret szabadságát csak szemképráztató csillámul használja saját érdekeinek és czéljainak beburkolására és elrejtésére s mint eddig, ugy most is távol áll attól, hogy annak általános és egyetemes uralmát óhajtja. Ez a protestantismus feladata marad a jövőben is.

— A mult évben az országgyűlés a polgári házasság iránt törvényjavaslat készítésére utasította volt az illető miniszeriumot. Hírlik, hogy a törvényjavaslat már készen van, egyelőre azonban csak a keresztények és zsidók közt kötendő házasságokra terjedne ki. A polgári házasság behozataláért elvben mi sem rajongunk, ha szinte nem perhorrescáljuk is azt annyira, mint sok mások. E nélkül még megélhetünk, csak egyéb bajainkat tudnók eligazítani s egyéb dolgainkat tudnók rendbehozni. Főleg miután az 1868. évi XLVIII. és LIII. t. cikkek részben legalább élet vették a házasságkötéseket illetőleg a római egyház dogmái kizárólagos uralmának, a keresztények közt nem forognak fenn legyőzhetlen akadályok a házasságoknak egyházilag leendő megköthetésében is. S a házasság szerintünk is oly actus, mely ha alapjában polgári szerződés is, alig fogja valaha nélkülözni az egyház közreműködését. A polgári házasság behozatalával tehát csak nehezebbé és költségesebbé fog az tétetni. De mivel tény, hogy jelen törvényeink szerint hazánkban a keresztények és zsidók között há-

zasság csakugyan nem köthető, előbb utóbb nyitját kell találni e kérdés megoldásának. Ha a szóban levő törvényjavaslatot ismerni fogjuk, részletesebben hozzá szólunk.

— Figyelemre méltó mozgalom indult meg hazánkban a görög katolikus egyház keblében, ezen egyházban hajdu-dorogi székhelylyel egy magyar püspökség felállítása iránt. E tárgyban a nevezett egyház magyar ajku hivei mind ő Felségéhez, mind a képviselő házhoz f. évi június 23 ról feliratot intéztek, melyben a nevezett püspökség felállítását kérelmezik. A görög-katolikusoknak ez idő szerint hat püspökségük van, u. m. a munkácsi, eperjesi, gyulafehérvári, nagyvárad, szamosújvári és lugosi, melyek közül a két első ruthen, a négy utóbbi román jelleggel bír. Azonban Szaboles, Zemplén, Szathmár, Hajdu s az ezekkel szomszédos megyékben levő görög katolikusok között mintegy 130 ezerre megy a tisztán magyar ajku hivek száma, kik egyházkormányilag részint a ruthen, részint a román püspökségek fenhatóságának vannak alávetve. Ezek számára 1873-ban Hajdu-Dorogon egy püspöki külhelynökség felállított ugyan, de ez alárendelt állása és korlátolt hatásköre miatt nem működhetik szabadon s jelesen az egyház igazgatásánál és az isteni tiszteletnél a magyar nyelvet nem teheti az egyház hivatalos nyelvévé. Ez óhaját a magyar ajku gör. katolikus hiveknek csak egy tisztán magyar jellegű püspökség felállítása, illetőleg a hajdu-dorogi külhelynökségnek püspöki rangra emelése elégítené ki és biztosítaná. Az új püspökség részint a munkácsi, részint más püspökségekből kiszakítandó azon egyházakból lenne megalakítandó, melyekben a hivek magyarok s a magyar nyelvet beszélik. Ezeknek számát a kérvényezők mintegy 140 anya és 500 főkegyházra teszik, a fennebb is említett 130 ezer lélekkel. Hajdu-dorogi templomukat székesegyházi templomnak is elég díszesnek állítják, püspöki palotának alkalmas épület a város áldozatkészségéből készen áll s így a kérelmezett püspökség felállításával egyéb költség nem járna, mint a püspök és a káptalan évi javadalmazása, melyre azonban a püspöki külhelynök által a vallásalapból eddig élvezett 3000 frt évi fizetés már beszámítható alapul szolgál. — Mi e mozgalmat figyelemreméltónak jeleztük s azt nem csak nemzetiségi, de vallási szempontból is fontosnak tartjuk; mert nem képzelünk nagyobb anomáliát, minthogy valaki ne használhassa saját anyanyelvét, mikor imádkozni akar. A föllépésnek tehát kellő sikert és jó eredményt kívánunk. Egy megjegyzésünket azonban nem titkolhatjuk el. És ez az, hogy ahoz a vallásalaphoz, úgy látszik e hon minden fiának jussa van, csak a protestánsoknak nincs. Ideje volna már e kérdéssel tisztába jöni. Az országgyűlés régen kinevezett ez alapok tanulmányozására egy bizottságot. Vajjon mikor látjuk meg munkálkodását?

— Ambár a hazai dolgokkal már jóformán igénybe vet-

tük a szemlére rendelkezésünkre álló tért, egy pár pillantást talán mégis vethetünk még a külföldre is.

Németországban a zsidók elleni agitató s ajnálóatra méltó mérveket ölt. A zsidó - ellenes mozgalom élen Stöcker, ndvari lelkész áll. E párt organuma, a „Neue ev. Kirchenzeitung“ hatalmasan izgat a zsidók ellen s főleg az egyetemi ifjúságot bátorítja. Tán e tanácsot akarja követni a mi ifjúságunk is a budapesti egyetemen, kik közül közelebről többen rokonszenvöket és elismerésöket nyilvánították a mi ismert zsidóellenes agitatorunk, Istóczy iránt. E mozgalomnak kétségtelenül nem csak nemzetiségi, hanem vallási háttere is van s ezért nem mulaszthatjuk el azt följegyezni, megjegyezvén, hogy a Krisztus uttóróje, a ki bünbánatot prédikált, sok méltatlanságot eltört, de maga nem okozott azt másoknak.

Franciaországban Naquet kezdeményezése folytán megkísérlették visszaállítani a házassági elválásról szóló törvényt, mely a Code Napoleonból 1813-ban töröltetett, azonban a kamara ez indítványt 261 szavazattal 225 ellen visszautasította. E szerint Franciaországban az elválás lehetetlen s ezt a „Magyar Állam“ annyival nagyobb örömmel fogadja, mert a róm. katolikus dogmának a különben oly liberalis Franciaországban ily diadalát alig remélhette. Senki sem fogja vitatni, hogy az elválás bizony a legnagyobb szerencsétlenség, a mi a házastársakat érheti, de másfelől az orvosság, mely ez ellen a házasságok felbonthatatlanságában kerestetik, még rosszabb a betegségnél. A ki azt hiszi, hogy az erkölcsiséget inkább előmozdítja az, hogy egymással össze nem férkezhető házastársak külön-külön törvénytelen házasságban éljenek, mint-hogy elválás utján újabb házasságra lépjenek s boldog és törvényes családi életet alapithassanak: ám legyen az ő izlésük szerint, de mi nem kérünk belőle — mi a törvénytelen vadházasságokban erkölcsiséget teljességgel nem tudunk fölfedezni.

Belgiumban ősi szokás, hogy a hetedik gyermek keresztatyja maga a király. Több plebános azonban nem akarja hasonló esetekben a királyt keresztatyául elfogadni, mivel ő felsége excommunicálva van azon törvény szentesítése óta, mely minden községben polgári iskolát állított. Mennyi szegény elesik ez által attól a segélytől, melyet a királyi keresztatyja nyujthatott volna.

Angliában a skót szabad egyház 40 év óta az orthodoxia védbástyája eszményképének tartatott a Continens egyházi férfiai által. A világiak közül a legvagyonosabb és legbefolyásosabb egyháztágok abban az orthodoxia legszélsőbb határán állottak. Azonban alig lépett ez egyház fennállása második emberkorába, oly változás észlelhető, a melyre az orthodoxia aligha gondolt. Smith Róbert a bibliáról tett nyilatkozatáért, mely szerint ő azt, mint történeti könyvet, a történeti elbírálás alatt állónak lenni mondotta ki, ez állításáért

vizsgálat alá vétetvén, két szótöbbséggel elítéltetett ugyan, de ezzel szemben most Edinburgban és Glasgowban tért nyitottak számára, hogy állításait felolvasások által bővebben kifejthesse. Ez uton egy néhány tanuló ifju helyett most száz meg száz hallgató fogja megismerni az ő nézeteit a bibliáról s mi hisszük, hogy ezek semmi megbotránkozni valót és a vallás lényegét veszélyeztető dolgot nem fognak találni abban, ha Smith felolvasásaiban kimondja, hogy az Énekek-éneke című mű világi dalok átdolgozott gyűjteménye s a Jób könyve a zsidók száműzetése után iratott.

A m e r i k á b a n nem ritka eset, hogy az egyházi szónokok beszédekben politikai kérdésekkel is foglalkoznak. Közelebbről Collyer Róbertet, a kitünő unitárius hitszónokot Chicagóból épen azért hívták meg New-Yorkba, hogy tartson egy beszédet, a politikai pártok azon mindinkább elharapodzó szokása ellen, mely szerint pártszempontból egymást könnyelműen vádolják és kárhoztatják? Collyer egy hatalmas beszédet mondott azok ellen a párteberek ellen, a kik pártjok érdekében hazudni szoktak. A beszéd, a mint a lapok jelzik, nagy hatást tett a hallgatóságra, de saját egyháza tagjai közül 70-en megtagadták a további egyházi díjfizetést. Ugy látszik, hogy soha sem fog elévülni a közmondás: „Szólj igazat s betörik a fejed“.

cz.